

lerde çeşitli törenler yapıldı. Bu törenler bazan günlerce sürerdi. İlk defa Fâtımiler zamanında Kahire'de başlayan mevlid kutlamaları Begteginliler'in son hükümdarı Kökböri tarafından eğlenceli bir merasim ve anma töreni şeklinde düzenlenmiş, daha sonra bu uygulama diğer İslâm ülkelerinde âdet haline gelmiştir (bk. MEVLİD). XIV. yüzyılda Delhi Sultanlığı'nın merkezi olan Delhi'de "mevâsim" kelimesi iki dinî bayramda, mevlidinde ve sultanlığın kurucusu Kutbüddin Aybeg'in ölüm yıl dönümünde düzenlenen törenleri ifade ediyordu (a.g.e., II, 597). Osmanlılar miras aldıkları bayram ve şenlikleri zenginleştirerek sürdürmüşlerdir (bk. BAYRAM).

"Yılın iklim şartları açısından belli bir dönemi" anlamını da taşıyan mevsim kelimesi, Lübnan'da ipek böceği yetiştirme sezonunu ifade ederken bir yandan da Güney Asya kıyılarıyla Hint denizinde yazın ve kışın birbirine ters yönlerde esen geniş alanlı rüzgârlara verilen "muson" adının aslını oluşturmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-'Arab, "vsm" md.; *Müsned*, I, 39, 55, 68, 206; III, 322, 339; Dârimî, "Menâsik", 21, 71; Buhârî, "Hac", 150, "Tefsîr", 2/34, "Büyü", 1, "Menâkıbü'l-enşâr", 46, 51; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 36; Halife b. Hayyât, *et-Târîh* (Zekkâr), s. 232, 242, 248, 253, 262, 285, 292, 329, 335, 353, 360, 365, 381; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, II, 386-389; III, 47-48; X, 23, 79, 82, 168-169; XI, 178; XVII, 194; a.mlf., *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 137, 264, 350-351, 353; III, 123, 204, 386; IV, 144, 342; VII, 374; VIII, 199; IX, 196, 206, 208-209, 221, 234; X, 136; Makdisî, *Ah-senü'l-tekâsîm*, s. 183; Ebû Ali el-Merzûkî, *el-Ezmine ve'l-emkine* (nşr. Halîl Mansûr), Beyrut 1996, s. 382-388; Nâsir-ı Hüsrev, *Sefername* (trc. Yahyâ el-Haşşâb), Beyrut 1983, s. 102, 121, 135; İbn Cübeyr, *er-Rihle*, Beyrut, ts. (Dârü's-şarki'l-Arabî), s. 92-124; İbn Hallikân, *Vefeyât*, I, 172, 236; III, 63; IV, 117-119; İbn Battûta, *er-Rihle* (nşr. Ali el-Muntasır el-Kettânî), Beyrut 1405/1985, I, 96, 169, 225-235; II, 597; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, III, 59, 136-137, 143, 202; XIII, 139, 147, 224; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), II, 192, 444 vd.; IV, 281; VIII, 318; IX, 48; İbn Tağrıberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, II, 68, 232; VI, 92; X, 97; XI, 381; M. Manazir Ahsan, *Social Life under the Abbasids*, London 1979, s. 275-296; Gülay Ögün Bezer, *Begteginliler (Er-bil'de Bir Türk Beyliği)*, İstanbul 2000, s. 129-130; A. J. Wensinck, "Mevsim", *İA*, VIII, 176; a.mlf. - [C. E. Bosworth], "Mawsim", *EI*² (İng.), VI, 903.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞCI

MEVSUA

(bk. ANSİKLOPEDİ).

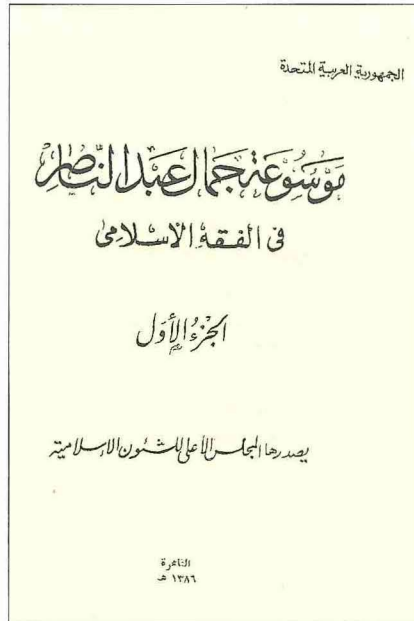
MEVSUATÜ'L-FIKHİ'L-İSLÂMÎ

(موسوعة الفقه الإسلامي)

Mısır Vakıflar Bakanlığı'na bağlı
İslâmî İşler Yüksek Meclisi tarafından
yayınlanan fıkıh ansiklopedisi.

Milletlerarası Mukayeseli Hukuk Akademisi Doğu Hukuku Şubesi tarafından fıkıh araştırmalarıyla ilgili olarak 1951 yılında Paris'te toplanan kongrede bir fıkıh ansiklopedisi hazırlanması teklif edilmişti. 1955'te Şam'da kurulan İslâm Hukuku Fakültesi bu düşüncüyü gerçekleştirmek amacıyla bir komisyon oluşturdu. Komisyonun çalışmaları sürerken 3 Mayıs 1956 tarihinde İslâm Hukuku Fakültesi tarafından bir fıkıh ansiklopedisi yayımlanmasını öngören kararnâme yürürlüğe girdi. 1958'de Suriye ve Mısır'ın birleşmesinden sonra ansiklopedi yetkilileriyle dönemin Mısır Vakıflar bakanı Ahmed Abdullah Tuayme (Taîme) ve yardımcıları arasında yapılan görüşmelerin ardından 18 Ocak 1961'de İslâmî İşler Yüksek Meclisi'ne bağlı olarak Suriye ve Mısırlı üyelerden oluşan bir komisyon kuruldu. Ansiklopedinin ismi *Mevsû'atü Cemâl 'Abdinnâşır fi'l-fıkhî'l-İslâmî* şeklinde belirlendi. 23 Temmuz 1961'de her iki ülkenin fıkıh uzmanlarının yaptığı araştırmaların bazıları örnek fasikül halinde yayımlandı.

Mevsû'atü'l-fıkhî'l-İslâmî nin I. cildinin kapağı

Mısır ve Suriye'nin Eylül 1961'de birbirinden ayrılmasının ardından ortak üyelerden meydana gelen komisyonun toplanamaması sebebiyle Mısır Vakıflar Bakanlığı tarafından yeni bir komisyon kurularak çalışmalar sürdürüldü. İlk cildi 1966 yılında Kahire'de yayımlanan ansiklopedinin adı 1974'te çıkan XI. ciltten itibaren *Mevsû'atü'l-fıkhî'l-İslâmî* olarak değiştirildi. 2001'de neşredilen XXVII. cildi "İn-tihâr" maddesi tamamlanmadan sona ermektedir.

Ansiklopedinin ilk cildinin başında fıkıhın tanımı, kaynakları, teşrî, ictihad, fıkıh mezhepleri, fıkıhın bölümleri, fıkıhın tedvin ve ansiklopedinin hazırlık süreciyle ilgili bilgiler bulunmaktadır. Kaynaklar dipnotlarda zikredilmekte, her cildin sonunda madde fihristi yer almaktadır. *Mevsû'atü'l-fıkhî'l-İslâmî* de dört büyük Sünnî fıkıh mezhebinin yanında Zâhiriyye, Zeydiyye, İbâziyye ve İmâmiyye mezheplerinin görüşleri de zikredilmekle birlikte herhangi bir mezhebin görüşü tercih edilmemektedir. Alfabetik olarak düzenlenen maddelerde ayrıntılı hükümlere yer verildiği, zaman zaman her mezhebin önde gelen fakihlerine ait görüşlerin müstakil başlıklar altında yazıldığı görülmektedir.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

el-MEVSUATÜ'L-FIKHİYYE

(الموسوعة الفقهية)

Küveyt Vakıflar
ve Din İşleri Bakanlığı tarafından
yayınlanan fıkıh ansiklopedisi.

Özellikle Mısır'da çıkarılmakta olan fıkıh ansiklopedisinin yayımının aksamaması ve projenin tamamlanamaması üzerine 1967'de Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı benzer bir çalışmayı başlatma kararı aldı. 1967-1971 yılları arasındaki hazırlık döneminde planlama çalışmaları yapılarak Hanbelî fıkıh âlimi İbn Kudâme'nin *el-Muğnî* adlı kitabından yararlanmak suretiyle bir fıkıh sözlüğü hazırlandı. Bu dönemde farklı konularda kaleme alınan elli metinden üç, ilmî çevrelerin görüşlerini almak amacıyla örnek fasiküller şeklinde yayımlandı. 1971-1975 yıllarında çalışmalara ara verildi. 1975'te başlayan yeni dönemin ilk iki yılında hazırlık çalışmaları sürdürüldü. Projenin geçmiş, gelinen nokta ve karşılaşılan ihtiyaçlar hakkında hazırlanan ayrıntılı rapor üzerine çalışmanın yeniden başlatılmasına karar verildi. Bu kararı takiben

ilgili bilimsel kurumlarla tekrar iletişim kuruldu ve iş birliği imkânları üzerinde duruldu. Ayrıca yeni değerlendirmelerin alınması ve projenin tekrar başladığının duyurulması amacıyla yayımlanacak örnek fasiküllerde yer almak üzere mevcut metinlerden dokuzu daha seçildi.

1 Mart 1977 tarihinde bakanlık tarafından alınan ansiklopedi genel komisyonu teşkil edilmesine ilişkin kararla yeni bir planlama dönemi başladı. Komisyon, buna başkanlık eden Vakıflar ve Din İşleri bakanı dışında bakanlık üst düzey yöneticileri, fıkıh uzmanları ve yargı mensupları arasından seçilmiş sekiz üyeden oluşuyordu. Komisyon tarafından ansiklopedi maddelerinin yazımı ve diğer ilmi faaliyetler için gerekli hususlar belirlenerek çalışmalar hızlandırıldı ve üç yıl sonra yayıma başlandı.

el-Mevsû'atü'l-fıkhıyye'de madde başı olarak sadece fıkıh terimleri alınmıştır. Alfabetik düzenlenen maddelerin önce sözlük ve terim anlamları verilmiş, ardından aynı terimle anlam ilişkisi bulunan diğer terimlerin kısa tanımları zikredilmiştir. Daha sonra maddeyle ilgili fıkıh hükümler çeşitli alt başlıklar altında yazılmıştır. *el-Mevsû'atü'l-fıkhıyye*'de fıkıh mezheplerinin belli başlı görüşleri anlatılırken şâz fikirler kaydedilmemiş, mezheplerin kendi ichtihadlarını temellendirirken muhaliflerine verdikleri cevaplara, madde yazarlarının şahsî kanaatlerine ve çeşitli ülkelerde yürürlükte olan hukukî mevzuata değinilmemiştir. Maddelerde geçen hükümlerin meşruiyet delillerine ve zikredilen hadislerin tahririne yer verildiği gibi, genellikle fıkıh mezheplerinin en tanınmış eserlerine atıfta bulunularak bu kaynaklar dipnotlarda belirtilmiştir. Maddelerin altına müelliflerin isimleri yazılmamaktadır.

Ansiklopedinin I. cildinin başında fıkıhın tanımı, tarihi, ichtihad kavramı, ansiklopedinin hazırlık süreci, muhtevası ve metoduyla ilgili bilgiler yer almaktadır. 1997 yılında Küveyt Vakıflar ve Din İşleri Bakanlığı tarafından yayımlanan bir tanıtım kitabında eserle ilgili bu bilgilere ilâve olarak ansiklopedide madde başı olarak yer alan terimler listesine yer verilmiştir. Bu listede yazılması veya atıfta bulunulması planlanan 3013 başlık bulunmaktadır. *el-Mevsû'atü'l-fıkhıyye*'nin ciltlerinin son kısmında o ciltte isimleri geçen fıkıh âlimlerinin kısa biyografileri ve eserleri verilmektedir; ayrıca her cildin sonunda o ciltte yer alan maddelerin muhtevaları hak-

kında ayrıntılı bir konu fihristi vardır. Diğer taraftan klasik kaynaklarda rastlanmayan yeni meselelerle ilgili hükümler, fıkıh usulü, kavâid-i külliyye, eşbâh ve nezâir, furûka dair terimler, fıkıh âlimlerinin sıkça kullandıkları bazı lafızların anlamlarına ilişkin eklerin yayımlanması planlanmıştır. İlk cildi 1980 yılında çıkan ansiklopedinin son olarak 2002'de neşredilen XLI. cildi "Nehiy" maddesiyle son bulmuştur. Yeni Delhi'deki İslâm Fıkıh Akademisi tarafından akademinin kurucusu Mevlânâ Kâsımî'nin (ö. 2002) öncülüğünde *el-Mevsû'atü'l-fıkhıyye*'nin Urduca çevirisinin yayımlanmasıyla ilgili hazırlıklar son aşamaya gelmiştir.

M. KÂMİL YAŞAROĞLU

MEVSUL

(bk. MUTTASIL).

MEVT

(bk. ÖLÜM).

MEV'ÜDE

(الموودة)

Câhiliye döneminde diri diri toprağa gömülen kız çocuğunu ifade eden bir terim.

Sözlükte "bir şeyin üzerine ağır yük yüklemek; diri diri toprağa gömmek" mâ-nalarındaki ve'd masdarından türemiş bir ism-i mef'ûl olan *mev'ûde* kelimesi Arapça'da aynı anlama gelen *veid* ve *veideye* göre daha çok kullanılmıştır. Kur'an-ı Kerim'de (et-Tekvîr 81/8) *mev'ûdenin* yanı sıra aynı fiili ifade etmek için "toprağa gömmek, gizlemek" (en-Nahl 16/59) ve "öldürmek" (el-En'âm 6/140; el-İsrâ 17/31) anlamlarını taşıyan farklı kelimeler de yer almaktadır.

Genel olarak kız çocukları, bazan da erkek çocuklarının öldürülmesi Câhiliye devri Arap toplumunda birçok kabile tarafından uygulanan bir gelenektir. Mudar'dan Temîm, Kinâne, Kays, Hüzeyl, Esed ve Kureys, Rebîa'dan Bekir b. Vâil ve Kah-tânîler'den Kinde ve Huzâa bu âdetin uygulandığı kabileler arasında zikredilir.

Câhiliye Arapları'nda kız çocukları iki usulde öldürülüyordu. Bunlardan biri, hamile kadının doğumunu arazide yaparak çocuğun kız olması halinde onu kazdığı bir çukura kendi elleriyle gömmesi, diğeri

ise genellikle altı yaşına girinceye kadar yaşamasına izin verilip daha sonra babası tarafından gömülmesi şeklindeydi. Öldürme vakti gelince baba karısına kızına temiz ve güzel elbiseler giydirmesini söyler, ardından onu akrabalarına gezmeye götürüleceği vaadiyle daha önce bâdiyede kazdığı çukurun başına götürür ve süratle gömerdi. Diri diri gömmenin yanında suda boğmak, kuyuya (Dârimî, "Muqaddime", 1) yahut uçuruma atmak veya boğazlamak suretiyle de çocuk öldürüldüğü oluyordu.

Câhiliye döneminde kız çocuklarının öldürülmesinin birtakım sebepleri vardır. Bunların ilki yoksulluk (el-En'âm 6/151) ve yoksul düşme korkusudur (el-İsrâ 17/31). Çünkü erkek çocuk aile bütçesine katkıda bulunurken kız çocuklarının aileye külfet getirdiği düşünülüyordu. Bununla birlikte bazan erkek çocuklar da aynı sebeplerle öldürülmekteydi. İkincisi kabileler arası savaşlardır. Kadınlar ve çocuklar savaşta genellikle korunmaya muhtaçtır ve daima esir düşme ihtimalleri vardır. Rivayete göre Kays b. Âsım, esir düşen kızının diyet ödenmesi sırasında geri gelmeyi reddetmesi üzerine bütün kızlarını öldüreceğine dair ant içmiş ve İslâm'a girince Resûlullah'a gelerek şöyle demiştir: "Ben kızlarımın hayatta kalmasına asla izin vermedim; sekiz tanesini öldürdüm. Sadece ben seferde iken karım bir kız dünyaya getirip dayılarının yanına vermiş. Daha sonra çocuğun varlığından haberdar olunca onu da alarak bütün yalvarmalarına rağmen götürüp gömdüm." Resûlullah duydukları karşısında çok üzölmüş ve, "Merhamet etmeye merhamet edilmez" diyerek Kays'a öldürdüğü her çocuğu için bir köleyi hürriyetine kavuşturmasını veya bir deve kurban etmesini söylemiştir. Kız çocuklarının öldürülmesinin bir sebebi de namus korkusudur. Çünkü kabileler arası savaşın yanı sıra âni baskın gibi hallerde kız çocuklarının başına gelebilecek kötü haller kızın ailesinin toplumda aşağılanmasına yol açıyordu. Ayrıca kız çocuklarının çolak, topal, kötürüm, kör, şaşı olması veya ciltlerinde alacalar, benekler bulunması gibi durumlar da onların uğursuz sayılmasına ve öldürülmesine yol açıyordu. Öte yandan tanrılara insan kurban etme âdeti de bu gelenek üzerinde etkili olmuştur.

Kur'an-ı Kerim'de Câhiliye devrinin bu kötü âdetine, "Onlardan birine kız çocuğu haberi verilince içi öfkeyle dolarak yüzü